

บทที่ ๖

สรุปและข้อเสนอแนะ

ความนำ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเรื่องการจำแนกชนชั้นของเพลโตและในพระไตรปิฎก” เป็นผลสืบเนื่องจากการพยายามหาความหมายและความมุ่งหมายของแนวความคิดเรื่องการจำแนกชนชั้นมนุษย์ของเพลโตและในพระไตรปิฎกทั้งในฐานะของการพิจารณาตีความตามลายลักษณ์อักษรธรรมดาและการพิจารณาตีความจากการสื่อความหมายแฝงของตัวบท โดยมีความมุ่งหมายในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องความไม่เท่าเทียมของมนุษย์อันเป็นสาเหตุของการจำแนกชนชั้นมนุษย์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงนัยทางการเมืองและสังคมที่เป็นผลจากการจำแนกชนชั้นมนุษย์ในลักษณะนี้ และแสดงถึงแนวความคิดที่เป็นผลจากการประยุกต์แนวความคิดทั้งสองโดยอาศัยวิธีการตีความตามทฤษฎีการตีความสรรพสิ่งในการหาความหมายและความมุ่งหมายของตัวบท โดยการศึกษาตีความได้ยึด “ตัวบท” เป็นหลักหรือขอบเขตสำคัญในการตีความ และพิจารณา “บริบท” เท่าที่จำเป็นต่อการตีความเท่านั้น

ในการทำการศึกษานี้ ได้ตั้งข้อสมมติฐานของการศึกษาว่า ความแตกต่างของการแบ่งชนชั้นมนุษย์ของเพลโตกับในพระไตรปิฎกเป็นผลจากความแตกต่างทางบริบททางการเมือง ซึ่งลักษณะการแบ่งชนชั้นทั้งสองนี้มีลักษณะการแบ่งที่ไม่ชัดเจน ทำให้อาจพิจารณาตีความในนัยอื่นได้ โดยแนวความคิดทั้งสองมีลักษณะความหมายแฝงสำคัญในการยกระดับหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติคนและสังคม และได้ตั้งกรอบของการศึกษาไว้ที่การแสวงหาคำตอบในเรื่องการจำแนกชนชั้นมนุษย์และความเกี่ยวพันกับลักษณะอื่นอันเกิดจากการตีความเท่านั้น โดยการศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญและการดำรงอยู่ของบริบทในทุกสรรพสิ่งทั้งในส่วนของบริบทที่เกี่ยวข้องกับตัวบทและบริบทในส่วนของผู้ตีความที่มีพื้นฐานจิตใจและอคติของผู้ตีความในปัจจุบัน

แนวความคิดเรื่องการแบ่งชนชั้นของเพลโต

จากการศึกษาเรื่องการแบ่งชนชั้นมนุษย์ตามแนวความคิดของเพลโต โดยใช้ตัวบท “อุตมรัฐ” [The Republic] เป็นหลักในการศึกษาตีความ พบว่า

๑. หากพิจารณาตามลายลักษณ์อักษร จะพบว่า เพลโตได้จำแนกมนุษย์เป็น ๓ ชนชั้น โดยอาศัยเกณฑ์การแบ่งจากการเฝ้าสังเกตและการสอบคัดเลือก ซึ่งการแบ่งนี้เป็นไปตามความสามารถในการใช้สมองอันเป็นลักษณะธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งการเฝ้าสังเกตและการสอบคัดเลือกนี้เป็นลักษณะของตัวคลีคลายให้ความถนัดตามธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคน ปรากฏและนำไปสู่ลักษณะที่สามารถแบ่งชนชั้นของมนุษย์ได้ ซึ่งการจำแนกชนชั้นมนุษย์นี้ไม่เกี่ยวกับความแตกต่างของบุรุษ-สตรี ความแตกต่างของชาติตระกูล หรือความแตกต่างอันเกิดจากการจัดตั้งโดยรัฐหรือระบอบการปกครอง ซึ่งรัฐหรือสังคมไม่ได้มีบทบาทสำคัญในการจำแนกเป็นแต่เพียงผู้ดำเนินการให้เกิดการจำแนก

ซึ่งลักษณะตามธรรมชาติอันนำมาซึ่งการแบ่งชนชั้นนี้เป็นผลจากการที่มนุษย์แต่ละคนมีไตรลักษณ์จิตในการครองเรือนจิตที่ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ มนุษย์ผู้มีจิตภครักความรู้สึกเป็นเจ้าของเรือนจิตจะมีแสดงออกด้วยคุณธรรมที่เป็นปัญญาหรือชนชั้นปราชญ์ มนุษย์ผู้มีจิตภครักน้ำใจเป็นจิตหลักจะแสดงออกด้วยคุณธรรมที่เป็นความกล้าหาญหรือชนชั้นผู้พิทักษ์ และมนุษย์ผู้มีจิตภครักความสุขเป็นจิตหลักจะแสดงออกด้วยคุณธรรมที่เป็นความพอเหมาะพอควรหรือชนชั้นผู้ผลิตการพาณิชย์ โดยการแบ่งชนชั้นของเพลโตในเบื้องต้นนั้นมีจุดมุ่งหมายในการแสดงให้เห็นถึงความหมายหรือนิยามของ “ความยุติธรรม”

๒. จากลักษณะการแบ่งชนชั้นที่ไม่ได้แสดงรายละเอียดหรือความชัดเจนในการแบ่ง รวมทั้งลักษณะการสนทนาของโสกราตีสที่มีลักษณะการปิดบังซ่อนเร้นความจริง [Ironic] และการเขียนบทสนทนาของเพลโตที่คงลักษณะสำคัญของโสกราตีสที่ไม่เป็นการให้คำตอบโดยตรงอันเป็นผลให้เกิดโอกาสในการตีความในจุดมุ่งหมายอื่นได้ กล่าวคือ เมื่อการแบ่งชนชั้นของ

เพลโตเป็นผลจากตัวมนุษย์แต่ละคนเอง สังคม การสืบตระกูลและรัฐไม่ได้มีส่วนสำคัญในการแบ่งแต่อย่างใด ทำให้มนุษย์แต่ละคนมีโอกาสในการสังกัดหรือการเปลี่ยนชนชั้น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดลักษณะการผลักดันหรือสร้างทัศนคติให้มนุษย์แต่ละคนพยายามที่จะยกระดับการสังกัดชนชั้นของตนด้วยความเชื่อที่ว่าชนชั้นผู้รักความรู้จะนำซึ่งความสุขที่แท้มาให้กับมนุษย์ ทำให้มนุษย์แต่ละคนพยายามที่จะแสวงหาหรือเข้าใกล้ความเป็นผู้รักความรู้มากที่สุด เพราะจากลักษณะการแบ่งชนชั้นและมีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดนั้น แนวความคิดนี้คงเป็นจริงได้ยาก ซึ่งเพลโตก็คงทราบอยู่เช่นกันดังที่เพลโตกล่าวไว้ “สิ่งที่สามารถนำมาปฏิบัติได้เป็นจริงได้นั้นเป็นสิ่งที่เลวร้ายหรือ ถ้าหากเรามีภาพวาดที่สมบูรณ์ของสตรีที่สวยงามงดงามที่สุด เราจะกล่าวได้ว่าภาพนั้นเป็นภาพที่ไม่มีคุณค่าจะได้หรือไม่ ถ้าหากว่ามันเป็นภาพที่สวยงามอย่างสมบูรณ์ สิ่งที่เป็นอุดมคติดีสมบูรณ์นั้นย่อมจะใช้เป็นเครื่องวิจารณ์สิ่งที่ปรากฏเป็นความจริงเป็นตัวเป็นตนได้”¹ ดังนั้นความมุ่งหมายที่แท้ นอกเหนือจากการเป็นเหตุเป็นผลให้กับการแสดงความหมายหรือนิยามของความยุติธรรมแล้ว น่าจะเป็นความมุ่งหมายในการให้มนุษย์ทุกคนได้มีความกระหายในการพัฒนาตนเองเพื่อผลของการเป็นผู้ที่มีความรู้อันจะนำมาซึ่งการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของมนุษย์และสังคม รวมถึงถึงการมีสังคมที่ปกติสุข เพราะเมื่อมนุษย์ต่างมุ่งหมายในการพัฒนาองค์ความรู้ของตนและยอมรับในความหมายของไตรลักษณ์จิตดังที่เพลโตกล่าว ย่อมหมายความว่ามนุษย์สามารถที่จะสร้างความพอดีหรือสร้างการควบคุมให้กับไตรลักษณ์จิตของตน อันจะนำไปสู่ความยุติธรรมภายในตัวมนุษย์และนำไปสู่ความยุติธรรมของสังคม เพราะมนุษย์กับสังคมนั้นเป็นสิ่งที่มิปฏิเสธกันซึ่งกันและกัน ซึ่งกล่าวได้ว่าการจำแนกชนชั้นของเพลโตเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันตามธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน ไม่มีมนุษย์คนไหนที่เกิดมาแล้วจะมีความแตกต่างกับมนุษย์ผู้อื่นเว้นแต่ความแตกต่างในเรื่องความถนัดตามธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคนเท่านั้นที่จะนำมาซึ่งการแบ่งชนชั้นของมนุษย์ ซึ่งหมายถึงมนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคเป็นลักษณะธรรมชาติของมนุษย์

๓. แต่ทั้งนี้ หากการพิจารณาตีความแนวความคิดของเพลโตอย่างตรงไปตรงมาโดยไม่คำนึงถึงลักษณะความมุ่งหมายแฝงที่เพลโตกล่าวไว้ รวมทั้งไม่พิจารณาถึงสภาวะการณ์อันเป็นเงื่อนไขของการถือกำเนิดรัฐอุดมคติของเพลโตแล้ว ลักษณะการนำแนวความคิดของเพลโตไปใช้คงไม่ต่างจากรัฐนาซีในสมัยสงครามโลกครั้งที่สองที่มีแนวความคิดในลักษณะเดียวกับรัฐอุดม

¹ พลศักดิ์ ไกรศิริ, *ความคิดทางการเมืองเบื้องต้น*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร), ๒๕๒๙), หน้า ๑๐๓.

คติของเพลโตในเรื่องการรักษาชนชั้นให้บริสุทธิ์โดยทำการสังหารชีวิตประชาชนที่ตนคิดว่าไม่มีคุณภาพเพราะเชื่อว่าชนชาติของตนเป็นชนชาติที่มีคุณภาพที่สุดและเป็นชนชาติที่เหมาะสมต่อการปกครองโลกมากที่สุด หรือแนวความคิดของระบอบคอมมิวนิสต์ในเรื่องกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนรวมอันเป็นลักษณะของแนวความคิดในเรื่องการจัดการทรัพย์สินของชนชั้นผู้พิทักษ์และชนชั้นผู้ปกครอง

แนวความคิดเรื่องการแบ่งชนชั้นในพระไตรปิฎก

จากการศึกษาตีความแนวความคิดเรื่องการแบ่งชนชั้นมนุษย์ โดยยึดถือตัวบท "พระไตรปิฎก" เป็นหลักในการตีความ พบว่า

๑. หากพิจารณาตามลายลักษณ์อักษร สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แบ่งชนชั้นมนุษย์เป็น ๔ ชนชั้นโดยอาศัยระดับความสามารถในการรับรู้และการเข้าใจในธรรมอันพิเศษที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ ซึ่งลักษณะการแบ่งดังกล่าวเกิดขึ้นจากความสามารถในการรับรู้ธรรมอันพิเศษของมนุษย์แต่ละคน รัฐ สังคม รวมถึงระบบความเชื่อของสังคมไม่มีความสัมพันธ์ต่อการจำแนกแต่อย่างใด การที่มนุษย์จะสังกัดในชนชั้นใดนั้นเป็นผลโดยตรงของตัวมนุษย์ผู้นั้นเองที่จะสามารถเข้าใจในธรรมอันพิเศษนั้นในระดับใด

๒. จากแนวความคิดที่ว่า การที่มนุษย์แต่ละคนจะสังกัดในชนชั้นใดนั้นเกิดขึ้นจากรดับความสามารถในการทำความเข้าใจในธรรมอันพิเศษของตัวเอง การสืบชนชั้นวรรณะไม่ได้มีความสำคัญในการแบ่งชนชั้นตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก รวมทั้งรัฐและสังคม ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับการแบ่งชนชั้นแต่อย่างใด ทำให้มนุษย์ทุกคนจึงมีโอกาสในการที่จะสังกัดในชนชั้นใดก็ได้หากมนุษย์ผู้นั้นมีความเข้าใจในธรรมอันพิเศษตามระดับการแบ่งชนชั้นในพระไตรปิฎก ซึ่งจุดนี้อาจพิจารณาได้ว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องการที่จะให้มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะเข้ามารับรู้ในธรรมอันพิเศษที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ รวมทั้งมุ่งหมายให้มนุษย์ทุกคนได้มีโอกาสในการพัฒนาตนไปสู่ความเป็นมนุษย์ในชนชั้นที่สูงขึ้น เพราะการสังกัดชนชั้นใน

พระไตรปิฎกนั้นไม่มีปัจจัยหรือเกณฑ์อื่นใดในการแบ่งชนชั้นมนุษย์ ซึ่งเป็นลักษณะการเปิดโอกาสให้มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะปรับเปลี่ยนการสังกัดชนชั้นได้

๓. นอกจากนั้นอาจพิจารณาการแบ่งชนชั้นที่ปรากฏในพระไตรปิฎกได้ว่า มีความมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของมนุษย์ในทุกระดับเพราะจากแนวความคิดที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นได้ชี้ให้เห็นถึงความเท่าเทียมของของมนุษย์อันเป็นผลจากลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน ไม่ได้มีความแตกต่างกันจากการถือกำเนิด ซึ่งความแตกต่างระหว่างมนุษย์นั้นเป็นเรื่องของความแตกต่างที่เกิดจากความสามารถของการใช้สมองในการทำความเข้าใจในธรรมอันพิเศษที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ อันเป็นผลให้เกิดความเชื่อที่ทำลายแนวความคิดของผู้ที่แสวงหาประโยชน์จากการอ้างตัวเองเหนือมนุษย์ผู้อื่น ดังเช่นพวกพราหมณ์

การเปรียบเทียบความคิดของเพลโต-พระไตรปิฎก

จากการศึกษาเปรียบเทียบผลของการตีความแนวความคิดเรื่องชนชั้นของเพลโตและในพระไตรปิฎก พบว่า

๑. แนวความคิดเรื่องการจำแนกชนชั้นมนุษย์ทั้งของเพลโตและในพระไตรปิฎกนั้นไม่ได้เป็นจุดมุ่งหมายโดยตรงหรือการแสดงแนวความคิดโดยตรงในเรื่องการแบ่งชนชั้นมนุษย์ของเพลโตและสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งทั้งสองแนวความคิดต่างเกิดขึ้นโดยมีความแตกต่างกับบริบทของสังคมขณะนั้น โดยได้ใช้เกณฑ์การแบ่งชนชั้นมนุษย์จากความสามารถในการใช้สมองอันเป็นลักษณะธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคนโดยรัฐหรือสังคมไม่ได้มีส่วนสำคัญในการแบ่งหรือจำแนกการสังกัดชนชั้นของมนุษย์แต่อย่างใด

๒. การแบ่งชนชั้นมนุษย์ทั้งของเพลโตและในพระไตรปิฎกต่างแสดงให้เห็นถึงความเสมอภาคเท่าเทียมกันในเบื้องต้นตามธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคนในแง่ของความเป็น

มนุษย์ ซึ่งลักษณะดังกล่าวได้เปิดโอกาสให้มนุษย์สามารถที่จะเปลี่ยนการสังกัดชนชั้นของตนเอง ซึ่งอาจมีความมุ่งหมายแฝงให้มนุษย์ได้เกิดการพัฒนาตนเอง

๔. ความแตกต่างระหว่างแนวความคิดทั้งสองเป็นในเรื่องประเด็นของการจำแนก และการจำแนก แต่สุดท้ายแล้วลักษณะของแนวความคิดที่น่าจะแฝงอยู่ คือ ทั้งสองแนวความคิด ได้เปิดโอกาสให้มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะพัฒนาความเป็นมนุษย์เพื่อความสงบสุขที่แท้ โดยแนวความคิดของเพลโต หมายถึงชีวิตที่ประกอบไปด้วยความยุติธรรมทั้งในแง่ของปัจเจกชนและในแง่ของสังคม ในขณะที่แนวความคิดของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง ความสงบสุขของมนุษย์และสังคม

สรุป

๑. จากการศึกษาแนวความคิดเรื่องการแบ่งชนชั้นของเพลโตและในพระไตรปิฎก พบว่า ความแตกต่างที่เกิดขึ้นของแนวความคิดทั้งสองไม่ว่าจะเป็นในเรื่องลักษณะการใช้เกณฑ์ ในการแบ่ง ลักษณะของชนชั้นที่เกิดการแบ่งหรือลักษณะผลกระทบของการแบ่งนั้น เกิดขึ้นจากความมุ่งหมายเบื้องต้นที่ไม่เหมือนกัน และเกิดจากสภาพสังคมที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งก็คือเกิดขึ้นท่ามกลางบริบทที่ต่างกัน แต่ทั้งสองแนวความคิดต่างสามารถที่จะพิจารณาตีความในแง่มุมมองอื่นได้ เนื่องจากทั้งสองแนวความคิดนั้นได้แสดงการแบ่งชนชั้นมนุษย์ที่ไม่ชัดเจน มีความคลุมเคลือ ซึ่งเปิดช่องให้กับการตีความนัยทางการเมืองที่แฝงอยู่ได้ ซึ่งผลสุดท้ายของการตีความพบว่า แนวความคิดทั้งสองมีเป้าหมายแฝงในการแสดงให้เห็นถึงลักษณะความเท่าเทียมกันของมนุษย์ตามธรรมชาติ โดยความแตกต่างที่มนุษย์จะพึงมีได้นั้นเป็นความแตกต่างที่เกิดขึ้นจากผลของลักษณะความถนัดตามธรรมชาติตามแนวความคิดของเพลโต และลักษณะความสามารถในการทำ ความเข้าใจในธรรมอันพิเศษตามแนวความคิดในพระไตรปิฎก ซึ่งลักษณะดังกล่าวได้ทำให้มนุษย์ทุกคนมีโอกาสในการที่จะสังกัดในทุกชนชั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งจากจุดนี้กล่าวได้ว่า เพลโตและสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอาศัยความคิดที่ว่ามนุษย์โดยส่วนใหญ่มีกิเลส ตัณหา หรือความอยากในสิ่งต่างๆ โดยการกล่าวถึงความสุขของชีวิตการเป็นผู้รักความรู้ของเพลโต (ซึ่งย่อมไม่ใช่ความสุขจากกิเลสตัณหาที่เป็นความสุขชั่วคราว) หรือการกล่าวถึงความสุขที่แท้

ของการได้บรรลุธรรมอันพิเศษที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง . เพื่อเป็นเสมือนเครื่องดึงดูดให้มนุษย์ทั้งหลายได้พยายามที่จะเข้าใกล้ชีวิตการเป็นผู้รักความรู้และชีวิตที่หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ซึ่งก็คือ เป็นลักษณะความมุ่งหมายแฝงในการที่จะให้มนุษย์ได้พัฒนาตน ซึ่งส่งผลสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคน เพื่อผลของการมีชีวิตที่สุขสงบและเข้าใกล้ความยุติธรรมที่แท้จริง

๒. สำหรับในการศึกษานี้ ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาจะอยู่ที่ผลของการแบ่งชนชั้นมนุษย์และจุดมุ่งหมายแฝงที่เกิดจากการแบ่งชนชั้นมนุษย์ ซึ่งแนวความคิดทั้งสองได้แฝงลักษณะแนวความคิดเรื่องโอกาสในการพัฒนาตนของมนุษย์ทุกคน รวมถึงความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในแง่ของความเป็นมนุษย์ที่ไม่มีมนุษย์คนใดมีความพิเศษแตกต่างจากมนุษย์ผู้อื่นนอกจากลักษณะความสามารถของการใช้สมองอันนำมาซึ่งความถนัดตามธรรมชาติตามแนวความคิดของเพลโต และลักษณะระดับความสามารถในการทำความเข้าใจในธรรมอันพิเศษของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันนำมาซึ่งลักษณะความแตกต่างระหว่างมนุษย์อันก่อให้เกิดการแบ่งชนชั้นมนุษย์ได้ ซึ่งจากลักษณะดังกล่าวน่าที่จะเป็นประเด็นหลักของการตีความในการนำมาประยุกต์เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพของสังคมปัจจุบันในแง่ของการแสดงให้เห็นถึงโอกาสการพัฒนาตนเองของมนุษย์ทุกคน เพราะแม้ในปัจจุบันการแบ่งชนชั้นของมนุษย์คงไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมได้ง่าย แต่ในความเป็นจริงการดูถูกมนุษย์ด้วยกัน การเหยียดผิว การกีดกันทางเพศ ปัญหาสิทธิสตรี ยังเป็นปัญหาที่สามารถพบเห็นได้โดยทั่วไป ถึงแม้เพลโตและสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะได้ให้คำตอบในเรื่องนี้มานานแล้วก็ตาม ดังนั้นการแสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์และโอกาสในการปรับเปลี่ยนชนชั้นมนุษย์จึงเป็นโอกาสในการทำให้มนุษย์ทุกคนสามารถพัฒนาตนเองและเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตนอันจะส่งผลต่อลักษณะพื้นฐานของสังคมต่อไป เพราะถึงแม้สังคมนครรัฐอุดมคติจะไม่สามารถเป็นจริงได้ในโลกปัจจุบัน แต่การมีสังคมอุดมคติเพื่อเป็นแบบอย่างในการนำมาปฏิบัติและวิพากษ์สังคมย่อมเป็นสิ่งดี

๓. ดังที่กล่าวแล้วกระบวนการตีความและกระบวนการเปรียบเทียบนั้นเป็นลักษณะการแสวงหาความรู้ของมนุษย์ ซึ่งผู้ตีความหรือผู้เปรียบเทียบในฐานะของมนุษย์คนหนึ่งย่อมไม่สามารถที่จะทำตัวตนให้ปลอดจากบริบทได้ อย่างน้อยในแง่ของบริบทส่วนบุคคลที่มีประสบการณ์การรับรู้เป็นพื้นฐานจิตใจในการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง รวมทั้งลักษณะการเปรียบเทียบของทั้งสองแนวความคิดนั้นเป็นการเปรียบเทียบแนวความคิดที่อยู่ในบริบทที่ต่างกัน กล่าวคือ แนวความคิดของเพลโตอยู่ในบริบทความเชื่อของชาวกรีก ในขณะที่แนวความคิดของ

พระไตรปิฎกอยู่ในบริบทของชมพูทวีปและความเชื่อตามศาสนาพราหมณ์ รวมทั้งยังมีจุดมุ่งหมายที่ต่างกัน กล่าวคือ แนวความคิดของเพลโตนั้นมีความมุ่งหมายในทางการเมือง ในขณะที่แนวความคิดในพระไตรปิฎกมีความมุ่งหมายโดยตรงในแง่ของการเป็นศาสนาซึ่งทำให้การตีความทางการเมืองในตัวบท “พระไตรปิฎก” อาจมีข้อผิดพลาดหรือขาดความสมบูรณ์จากการพิจารณาตัวบทในส่วนที่เกี่ยวกับคำสอนทางศาสนาที่อาจมีผลต่อจุดมุ่งหมายของการตีความ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าแนวความคิดในพุทธศาสนาจะไม่มีจุดมุ่งหมายในทางการเมือง เพราะความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคมและการเมืองมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

ดังนั้น การเปรียบเทียบแนวความคิดทั้งสองจึงอาจมีข้อบกพร่องได้ ซึ่งเป็นผลจากลักษณะบริบทที่ต่างกันของแนวความคิด จุดมุ่งหมายที่ต่างกันของแนวความคิด และจากบริบทของตัวผู้ตีความที่มีอคติหรือพื้นฐานจิตใจของปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลจากเวลาและสถานที่ที่ต่างกัน [Time and Space] ของตัวผู้ตีความกับตัวบท ซึ่งวิทยานิพนธ์นี้เป็นงานตีความในทางการเมือง ความสมเหตุสมผล ความเข้าใจได้ของการตีความอยู่ที่มุมมอง การอธิบาย ความลึกซึ้งของผู้ตีความ และการทำตัวผู้ตีความให้ปลอดจากบริบทที่จะก่อให้เกิดอคติหรือพื้นฐานจิตใจในการตัดสินตีความแนวความคิดที่ปรากฏในตัวบท ดังนั้นผู้ตีความอื่นๆจึงมีสิทธิ์ที่จะตีความในมุมมองอื่นได้ อย่างไรก็ตามงานเขียนนี้ได้พยายามเสนอมุมมองอย่างกว้างๆเพื่อที่จะครอบคลุมปัญหาในหลายประเด็น และสำหรับผู้สนใจที่ปรารถนาจะศึกษาตีความให้ลึกซึ้งก็อาจศึกษาเพิ่มเติมด้วยมุมมองของการตีความตามแนวทางต่างๆตามแต่ความมุ่งหมายของผลการตีความ รวมทั้งศึกษาตีความโดยนำแนวความคิดทั้งหมดที่มีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนแนวความคิดเรื่องการแบ่งชนชั้นของเพลโตและพุทธศาสนามาทำการศึกษาคำตีความเพื่อที่จะได้ผลการตีความที่มีความลึกซึ้งและสมบูรณ์มากขึ้น